

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Харківське історико-філологічне товариство

Український СВІТ

у наукових парадигмах

Збірник наукових праць

Випуск 7/2020

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

- Маленко О. О., д-р філол. наук, проф. (Харків) (головний редактор)
- Голобородько К. Ю., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Єрмоленко С. Я., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Лисиченко Л. А., д-р філол. наук, проф. (Харків)
- Кравець Л. В., д-р філол. наук, проф. (Київ)
- Новиков А. О., д-р філол. наук, проф. (Глухів)
- Юр'єва К. А., д-р. пед. наук, проф. (Харків)
- Богданова І. Є., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Борисов В. А., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Нестеренко Н. П., канд. пед. наук, доц. (Харків)
- Руденко С. М., канд. філол. наук, доц. (Харків)
- Умрихіна Л. В., канд. філол. наук, доц. (Харків) (заступник головного редактора)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

- Нелюба А. М., д-р філол. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.
- Степаненко М. І., д-р філол. наук, професор, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

Ухвалила вчена рада українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 4 від 26 жовтня 2020 року)

У 41 Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. — Харків : ХІФТ, 2020. — Вип. 7. — 211, [1] с.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна, 61168

2. *Скуратівський Л.* До питання про значення поняття «мовленнєвий розвиток» та інші близькі за змістом поняття. *Українська мова і література в школі.* 2005. № 3. С. 2–4.
3. *Шелехова Г.* Формування мовної особистості як умова мовленнєвого розвитку учнів основної школи на уроках української мови. *Рідне слово в етнокультурному вимірі.* 2013. С. 543–552.

УДК 81'373.72

Ольга Колосова

аспірантка; наук. кер.: д. філол. наук, проф. О. О. Маленко
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

СХІД І ЗАХІД З'ЄДНАЛА ПОЕЗІЯ: ЛІНГВОХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ВІЙНИ

«Самим мистецтвом не переможеш. На тебе їдуть танки, летять літаки, а ти виставиш картинку і все припиниться? У війнах перемагають зброєю. Так заведено. Але мистецтво — це моральні вітаміни солдатам», — розповідає режисер та автор плакатів «Українська весна» Андрій Приймаченко. Він додає, що мистецтво взагалі напряму не впливає на людину. До споживача доходить досвід пережитий митцем. Але якщо у нього немає досвіду перебування на війні або у тих трагічних умовах, то такий мистецький твір ніяк не зачепить.

Збройна боротьба і масові вбивства не можуть залишити байдужими. Результат цих протистоянь — поезія, омита кров'ю і вогнем, виконує функцію психологічної віршотерапії, здійснюючи «свій вплив на емоційну сферу людини саме завдяки слову, його можливостям викликати потрібні емотивно-оцінні реакції в читача, що досягається відповідним стилістичним ресурсом мови» [Маленко, с. 106].

Основними поетикальними засобами впливу на читача, як зазначають науковці, є тропи, стилістичні фігури і прийоми, а також ритмомелодика, обірвані речення, пунктуаційні знаки, деструктивне чи афективне сприйняття дійсності автором. Створюється ефект присутності реципієнта в тексті. Особливо важливою є автосугестія, самоаналіз та рефлексія воєнних подій, що є ознакою віршотерапії, досягнення внутрішньої рівноваги, що вважаємо основною функцією створення поезії.

Актуальність поданої теми зумовлена тим, що поезія на тему війни і миру як ніколи важлива саме зараз, у контексті тих суспільно-політичних подій, які відбуваються в Україні, показує далекому від війни читачу реалії фронткових буднів, правдиво транслює досвід, який у художній літературі зазвичай героїзується. Така поезія сприяє вихованню національно свідомого громадянина України засобами художнього слова, формування його гуманістичного світогляду, людини з почуттям власної гідності, здатної до саморозвитку, самовираження, самоутвердження, патріотизму.

Прокоментуємо поетику художнього образу війни на прикладі збірки Бориса Гуменюка «Вірші з війни» та Іллі Манченка «Перемога близька».

«Вірші з війни», мабуть, не зовсім класичний для української літератури зразок «фронтної поезії». Надто вже людський, особистий її вимір. У поезіях Гуменюка фігурує окрема людина в шалених обставинах війни, і це головний стрижень, сенс книги. Він виявляється навіть потужнішим за наявний тут патріотизм, елементи пропаганди. Це особливо добре помітно в тих віршах, де з'являється образи ворогів: вони вельми індивідуалізовані, у їхніх зображеннях відчитується не лише ненависть і змагальність, але також і людське співчуття. Промовисті й описи різних тварин і птахів, життя яких в умовах війни радикально змінилось і часто опиняється під іще більшою загрозою, ніж людське.

Якщо про попередні війни українські поети писали більше в трагічно-урочистій стрімкій римованій силаботоніці, то Борис Гуменюк у «Віршах з війни» вдався до епічного, широчезного, багатослівного й риторизованого верлібру (збірка «Вірші з війни» — це перша книжка української війни 2014 року):

*...Бачу сон... Ромашкове поле
У ромашках — квіткою ти
А у нас тут поле бою
А у нас тут блокпости...
Слова візерунки долі
Слід хреста на моїм плечі
Три самотні зозулі в полі
Кують не роки а мечі
Ті мечі що кують зозулі
Значать долю мою навхрест
Нащо тіло — ловити кулі
Нащо вмер — щоб знову воскрес
Ніч ввійшла крізь броню в БеТееРі
Ніч гірка як причасне вино
Ніч розлилась як кров на папері
Але в кожній ночі є дно
Всесвіт цей народжений риком
Щоб піднятися — мусиш впасти
Ангели плачуть тихо
Щоб його не проклясти
...Наш блокпост чимось схожий на церкву
А окоп — мабуть на вітвар
«Хочу сина твого у жертву»
— Знову просить Старий Вівчар...*

Вірші Бориса Гуменюка тугі, пружні, повні яскравих, переконливих образів, авторських метафор, часто вони болючі й зворушливі. Саме метафора формує сильний емоційний образ воєнного лихоліття, конкретизує його в деталях. Українська письменниця Любов Якимчук у своєму інтерв'ю говорить про це: «Метафорика війни — дуже популярна штука. Вона існувала давно й змінювалася з часом. У житті ми часто використовуємо метафори війни в конструкціях зі словами «битва», «фронт», «зброя». Тут розвиток подій нагадує хворобу: з'являється вірус, і реагуючи на нього, імунна система виробляє антитіла. Слова,

тексти, цілі книжки, які виходили до війни й говорили про війну, і є антигілами, що з'явилися у відповідь на хворобу, яка вже була. Адже війна готувалася давно. Митці завжди реагують на суспільно-політичні зміни першими, коли ці зміни ще не очевидні» [Славінська].

«Перемога близька» Іллі Манченка — це п'ята збірка, яка є продовженням збірки під назвою «Герої не вмирають...» і є відображенням його почуттів, переживань. Кожен вірш написаний поетом, пропущений через серце і душу. Він ніби разом з бійцями перебуває на передовій і все, що там відбувається переносить на папір.

*Мамо, я повернувся, я живий,
 Ти не дивуйся, що без нагороди,
 Я просто втомлений, а не сумний,
 Пройшов до перемоги круті сходи.
 Ти не питай, чом очі вже сумні
 І посмішка не сходить на обличчя,
 Запеклі рік переживав бої,
 Там залишилися друзі мої ліпші.
 Не раз ходили в розвідку разом,
 Не раз живими з неї повертались,
 Бувало важко дуже нам часом,
 Та смерті ми ніколи не боялись.
 Я повернувся, вони лишилися там,
 Герої, побратими, друзі кращі,
 Земля хай буде духом козакам,
 Вони були, як леви ті відважні.*

Збірка «Перемога близька» — це символічне вшанування пам'яті всіх загиблих героїв та пошана до тих воїнів, які наближають перемогу.

Отже, поезія воєнного часу стала своєрідним художнім літописом долі людських, долі народних. Це не стільки літопис подій, скільки літопис почуттів — від Майдану до подій на Східній Україні.

«Війна буде повторюватися до тих пір, поки питання про неї буде вирішуватися не тими, хто помирає на полі бою», — сказав колись Анрі Барбюс, закликаючи людей задуматися над своїми діями і зрозуміти сенс цієї війни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Маленко О.О. Риторика війни в сучасному українському поетичному дискурсі. *Український світ у наукових парадигмах: Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. Харків: ХІФТ, 2016. Вип.3. С. 105–113.
2. Славінська І. Любов Якимчук: Нам доведеться простити того, хто втрачав людське обличчя: Інтерв'ю. *Ірина Славінська. Українська правда. Життя*. 26.08.2015. URL: <http://life.pravda.com.ua/person/2015/08/26/199143/>

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Борис Гуменюк. Вірші з війни. URL: https://www.yakaboo.ua/ua/virshi-z-vijni-1836534.html#media_popup_fragment
2. Манченко Ілля. Перемога близька. URL: <https://vseosvita.ua/library/virsi-poezia-prisvacena-zahisnikam-ato-peremoga-blizka-97669.html>

Олена Джура ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МІФОЛОГЕМ ЯК ЛІНГВОКУЛЬТУРНИХ ОДИНИЦЬ (НА МОВНОМУ МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «Тисячолітній Миколай» П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО)	162
Наталя Ісакова ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ІМЕННИКИ ЯК ВИЯВ МОВОСТИЛЮ (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ) П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО	166
Ольга Коваль МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ В 11 КЛАСІ	168
Ольга Колосова СХІД І ЗАХІД З'ЄДНАЛА ПОЕЗІЯ: ЛІНГВОХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ВІЙНИ	170
Олена Кукіна МОВНИЙ ОБРАЗ ЖІНКИ В ГАЗЕТНОМУ ДИСКУРСІ ЧУГУЇВСЬКИХ ЗМІ	173
Аліна Меделяєва ХУДОЖНЬО-СМИСЛОВИЙ КОД «ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА» В СТРУКТУРІ КОНЦЕПТУ «КИЇВСЬКА РУСЬ» (НА МАТЕРІАЛІ ІСТОРИЧНИХ РОМАНІВ) П. ЗАГРЕБЕЛЬНОГО	177
Тетяна Ніфантьєва ФОРМУВАННЯ ОРФОГРАФІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ В УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ В 5 КЛАСІ	180
Марина Скидан ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВТІЛЕННЯ ПРИРОДНОГО ЧАСУ В МОВІ ПРОЗИ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО	182
Ярослав Скидан МОВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ КОНЦЕПТУ <i>СЛОВО</i> В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ	184
Вікторія Соприкіна УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКА ІНТЕРФЕРЕНЦІЯ В ПСЕВДОНІМІКОНІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ	186
Олена Титаренко ЕМОТИВНО-ЕКСПРЕСИВНИЙ МОДУС ТЕКСТІВ ОКСАНИ ЗАБУЖКО: ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНИЙ РІВЕНЬ ТЕКСТОВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ	188
Вікторія Усатенко ЛОГІКО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ТЕКСТІВ ОФІЦІЙНО-ДІЛОВОГО СТИЛЮ	190
Олена Фурат КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ОБРАЗУ ЧОРНОБИЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ДОКУМЕНТАЛЬНІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ПОСТАНОВКА ЛІНГВІСТИЧНОЇ ПРОБЛЕМИ	193
Тетяна Чернецова СТИЛІСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НЕОЗНАЧЕНО-ОСОБОВИХ РЕЧЕНЬ У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ЛИСА «СТОЛІТТЯ ЯКОВА»	195
Анна Штефан ДІАЛЕКТИЧНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «СОЛОДКА ДАРУСЯ»	197
Юлія Шевченко АКТУАЛІЗАЦІЯ МІФІЧНИХ І КАЗКОВИХ МОТИВІВ У ПОВІСТІ ОКСАНИ ЗАБУЖКО «КАЗКА ПРО КАЛИНОВУ СОПІЛКУ»	199